

HBO en Hbo-niveau in het CAM veld

Voorzitter SNRO: Drs. Johan Boogaars

3 oktober 2013, bijgestelde versie mei/juni 2014.

Inleiding

Op dit moment worden er door verzekeraars maar ook beroepsverenigingen en koepels stellingen geponeerd en uitspraken gedaan over de zwaarte van de studielast (ECTS) en het niveau van opleidingen binnen het CAM veld en de eisen die verzekeraars daaraan zouden willen gaan stellen voor de therapeut die voor vergoeding in aanmerking wil komen. Ook zijn er uitspraken over de zogenaamde stapeling van opleidingen en zelfs over het aantal uren (1680) per jaar en als totaal van een HBO opleiding 240 ECTS ofwel 4 x bachelor.

Na de gestelde eisen door de verzekeraars rond Medische en Psychosociale Basiskennis lijkt dit op een tweede stap in het denken van verzekeraars over kwaliteit en professionaliteit in het CAM veld. De brieven van de verzekeraar Menzis van juli en augustus 2013 aan de beroepsverenigingen zijn daar een voorbeeld van.

Als samensteller van deze notitie mis ik bij genoemde stellingen en uitspraken de onderwijskundige onderbouwing. Ik vraag zich af waarop deze verschillende eisen gebaseerd zijn en hoe juist ze zijn. Vandaar dat ik als onderwijskundige, en tevens voorzitter van de SNRO, door middel van deze notitie een poging doe om de discussie / dialoog rondom opleidingskwaliteit en professionaliteit een basis mee te geven van onderwijskundige overwegingen op het gebied van uitgangspunten, kennis, normen en werkwijzen zoals deze in het **reguliere** onderwijs gangbaar zijn.

Tot voor een aantal jaren was het niveau van de opleiding direct af te leiden van de toen zeer gedetailleerd beschreven gewenste (beroeps-)kennis, vaardigheden en houdingen van de student. Sinds de invoering van de zogenaamde competentieprofielen (gebaseerd op Europese afspraken) is dat bepalen van het niveau een stuk lastiger geworden. Competenties die overal gebruikt worden gaan teveel op elkaar lijken en geven slechts een globale indicatie van het niveau.

Vandaar dat het belangrijk is om het niveau van beheersing erbij te betrekken (zie bv. de taxonomie van Bloom en Romiszowski, verderop uitgewerkt). Sinds een aantal jaren is men op basis van Europese afspraken ook in Nederland overgegaan tot het gebruik van de zogenaamde bachelor en master niveau indeling van HBO en WO opleidingen. Ook dit wordt meegenomen in deze uitwerking.

Het is tevens van belang om het kader van kwaliteitsontwikkeling voor de opleiding helder te hebben. Kwaliteit en kwaliteitszorg zijn in het onderwijs (net als in andere sectoren) geen eenduidige begrippen. Wil de kwaliteit bepaald kunnen worden, dan moet deze gericht zijn op wat zich in het opleidingsveld voordoet. In het regulier onderwijs wordt kwaliteit (en ook de normering ervan door bv de NVAO en SNRO) gekoppeld aan de volgende aspecten:

1. de opleiding inhoudelijk
2. de wijze waarop de opleiding didactisch vorm krijgt (het onderwijsproces)
3. de faciliteiten en de infrastructuur
4. de organisatie van het opleidingsinstituut (het beleid, het management en leiderschap)
5. de bereikte resultaten en het rendement

De onafhankelijke accreditatie instellingen als SNRO en SKB hanteren daarom deze aspecten als basis voor hun kwaliteitsbepaling van een opleiding¹.

In deze notitie worden ten behoeve van besluitvorming voor beroepsverenigingen en koepels (en mogelijk verzekeraars) omtrent het niveau van de opleidingen een aantal begrippen (vanuit het reguliere onderwijs en het onderwijskundige werkveld) op een rijtje gezet.

In de inleiding las u de directe aanleiding en noodzaak van een verkenning op wat HBO en HBO niveau is. Kwaliteit wordt gezien vanuit de indicatoren die dat in het onderwijs bepalen. Ook is aangegeven dat de bepaling van het HBO niveau tegenwoordig complexer in elkaar zit dan een aantal jaren geleden.

Hieronder vindt u de concrete uitwerking:

Onder 1 vindt u een schets van wat een HBO-er als professional eigenlijk is.

Onder 2 is uitgewerkt wat een HBO-beroepsopleiding eigenlijk is. En worden de kenmerkende onderdelen van een HBO beroepsopleiding weergegeven die mede de richting en het niveau bepalen.

Onder 3 wordt nader ingegaan op wat de verschillende niveaus van een HBO opleiding op dit moment zijn en welke zwaarte daar aan toegekend wordt in het regulier onderwijs. Dat wordt in een ander schema nog verder nader aangegeven.

Er wordt in bijlage 1 verwezen naar de normen rond de 10 kernkwalificaties zoals ze in het Nederlands regulier onderwijs worden gebruikt. Ook wordt aangegeven dat het niveau van de doelstellingen verwerkt wordt in indelingen zoals Bloom en Romiszowski. Er wordt vastgesteld, dat het niveau van de doelstellingen en de opzet van de opleiding inzichtelijk moeten kunnen worden gemaakt in een alles omvattend schema.

Onder 4 wordt geconcludeerd dat als een HBO beroepsopleiding een samenhangend geheel van onderdelen is, die gestapeld kunnen worden mits ze als totaal voldoen aan de minimale ECTS van 168 ECTS zoals deze wordt gehanteerd in het reguliere vernieuwde hbo onderwijs. Ook worden er vraagtekens gezet bij de eis van 1680 uur per jaar en de norm 4 x bachelor=HBO niveau.

1. HBO-ers als professionals

HBO-ers zijn professionals die complexe problemen binnen hun beroepsveld aanpakken en (nieuwe) oplossingen bedenken. Ze zijn in staat op ontwikkelingen te anticiperen, knelpunten te signaleren en kansen te benutten die van praktische waarde zijn voor het eigen beroep of de eigen organisatie².

Een HBO-er is een beroepsbeoefenaar die in het regulier beroepsonderwijs na vmbo en mbo als beroepsbeoefenaar wordt opgeleid tot zelfstandig werkende in de praktijksituatie. Hij is verantwoordelijk voor een integrale beroepsuitoefening.

Het reguliere HBO heeft te maken met een instroom vanuit het MBO, de havo en het VWO en daarnaast met een speciale instroom van 21-plussers die op basis van EVC (Eerder Verworven Competenties) toegelaten worden. In de Cam sector zien we naast deze instroom in de basisopleidingen vaak studenten opleidingen volgen die al een andere HBO of WO vooropleiding

¹ Zie bijvoorbeeld: SNRO: Portfolio Accreditatie SNRO Opleidingen (PAS O) met bijbehorende cesuurkaart. En SKB: ZER 21 punten toets.

² Zie o.a. WRR: Hoger onderwijs in fasen (1995) en Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs: Prikkelen presteren en profileren (2001) en Het HBO niveau, cahier 5, HvA (2007).

hebben gevolgd. De CAM opleiding valt onder de categorie volwassenonderwijs (VAVO). In het regulier onderwijs zijn vrijstellingen te verkrijgen (mits ze relevant zijn voor de opleiding). Als die op het integrale en complementaire vak betrekking hebben (zie voor een nadere indeling bv de 7 kamers in het rapport van Cor Aakster), kan net als in het regulier onderwijs vrijstelling verkregen en kan het niveau van de vooropleiding worden bepaald. Dit zou ook voor de CAM sector kunnen gelden. Vooropleiding telt dan (mits van toepassing) gedeeltelijk mee bij de hoeveelheid punten van de opleiding. Waar die behaald zijn is dan niet van toepassing. De weging daarvan kan eventueel bepaald worden aan de hand van de normen van de EQF en NLQF³. Zoals in het regulier onderwijs van toepassing is, pleiten we i.t.t. Menzis voor het centraal stellen van het beroep en de beroepsopleiding i.p.v. de eenheid van punten bij 1 opleidingsinstituut.

2. Wat is het HBO niveau in een opleiding?

Zowel de NVAO als de SNRO⁴ nemen “de opleiding” als basiseenheid voor de bepaling van kwaliteit. Een beroepsopleiding is daarbij *een **samenhangend geheel van beroepsgerichte onderwijseenheden** (bv modules) die gericht zijn op de verwezenlijking van **welomschreven doelstellingen** op het gebied van kennis, vaardigheden en houdingen die de student moet beheersen om als beroepsbeoefenaar werkzaam te kunnen zijn.*

HBO beroepsonderwijs in het regulier onderwijs:

- Staat altijd in relatie tot andere beroepsopleidingen zoals VMBO en MBO (of Havo en VWO): niveau bepaal je ook in relatie tot eerdere opleidingen. In de Cam sector is het dus extra lastig om “alleen” het HBO niveau te bepalen.
- Is breed en praktijkgericht: het werkveld vraagt professionals die meteen aan de slag kunnen. In het regulier onderwijs wordt de bachelor gezien als beginnende beroepsbeoefenaar.
- Is gericht op het verwerven van een stevige kennisbasis en goede beroepsvaardigheden: naast het aanleren van diepgaande kennis wordt in de opleidingen veel aandacht besteed aan de praktijk van het beroep.
- Is gericht op reflectie en toegepast onderzoek: studenten leren kijken naar zichzelf en de keuzes die ze gemaakt hebben en zijn vertrouwd met onderzoeksmethoden.
- Besteedt veel aandacht aan regulatieve vaardigheden die de student steeds meer verantwoordelijkheid geeft: dit is terug te zien in het samen werken, het communiceren en problemen oplossen.

3. Normen voor het HBO-niveau

3.1 De formele criteria voor het bachelor- en masterniveau⁵ in het HBO zijn als volgt):

- Bachelor Hbo-opleiding: 240 ECTS
- Master Hbo-opleiding: vanaf 60 ECTS
- Daarnaast bestaan er zogenaamde “associate degree” HBO opleidingen van 120 ECTS

In contacten met de verzekeraars wordt aangegeven dat een HBO opleiding in de CAM sector ook 240 ECTS zou moeten zijn. De schrijver van deze notitie is het daarmee oneens. Ook in de WHW (artikel 7.4) wordt de mogelijkheid aangegeven van verkorte opleidingen voor specifieke doelgroepen. Vandaar ook dat er volwaardige “associate degree” HBO opleidingen zijn ontstaan

³ EQF= European Quality Framework. NLQF= Nederlands Quality Framework. Dit is een wegingssysteem waarin in 8 categorieën de niveaus kunnen worden bepaald.

⁴ Zie noot 2 CAHO pag. 14 en Toetskader SNRO.

⁵ Op basis van Europese afspraken worden ook in het Nederlands hoger onderwijs vanaf een aantal jaren de begrippen “bachelor” en “master” gebruikt zoals dat internationaal al gold.

voor doelgroepen die al in het beroepsveld werkzaam zijn en al andere algemene HBO competenties bereikt hebben. De doelgroep studenten in het CAM veld is in veel gevallen ouder, heeft vaak al een HBO of universitaire opleiding achter de rug en heeft dus veel van de algemene HBO competenties al bereikt. Met name het vakgerichte gedeelte van een beroepsopleiding ontbreekt. Daarnaast is het ene beroep het andere niet. Op basis van actuele beroepsprofielen kan vastgesteld worden waar het HBO niveau van een opleiding uit bestaat. Op basis daarvan ontstaat een gedifferentieerd aanbod van basisopleidingen waarbij het aantal ECTS ligt tussen de 160 (3 jaar bachelor universitair) en 240 (4 jaar bachelor HBO). Het geeft beroepen, beroepsorganisaties en opleidingsinstituten ook de mogelijkheid naast de startkwalificatie ook een verdieping door middel van zogenaamde “masters” aan te bieden.

Op dit moment is het in de Cam sector zo dat **alle** door de **SNRO** geaccrediteerde basisopleidingen van de aangesloten opleidingsinstituten **ongedeelde opleidingen** zijn (niet verdeeld in bachelor en master) en **een zwaarte** kennen van 180 tot 240 ECTS.

Onderstaand schema⁶ laat een opbouw zien in de opleiding van een samenhangend programma van beroepsopleiding waarbij niveau 1 en 2 in de bachelor fase zit en het eindniveau in de masterfase van de opleiding.

Aspect van de competentie	Niveau 1 (basisfase)	Niveau 2 (kernfase)	Eindniveau (specialisatiefase)
Aard van de taak	eenvoudig, gestructureerd	complex, gestructureerd	complex, ongestructureerd
Aard van de context	past bekende methoden direct toe volgens vaststaande normen bekend, eenvoudig, monodisciplinair	past bekende methoden aan wisselende situaties aan bekend, complex, monodisciplinair	verbetert methoden en past normen aan de situatie aan onbekend, complex, multidisciplinair
Normen voor adequaat handelen	in schoolsituatie is ondernemend, heeft een open houding	in de praktijk onder begeleiding past wetenschappelijke kennis toe, is resultaatgericht, is besluitvaardig	in de praktijk zelfstandig toont een visie, is innovatief
Kennis	beheerst basiskennis, maakt gebruik van bronnen	gebruikt basiskennis, maakt zich doelgericht nieuwe kennis eigen	gebruikt kennis op een toegepast wetenschappelijke manier, draagt bij aan kennisontwikkeling

Bron: Cahier 1 - Competentiegericht opleiden

3.2 De normen voor het HBO-niveau in het regulier onderwijs worden bepaald door:

- de zogenaamde Dublin Descriptoren (Europese afspraken over gezamenlijke structuur (bachelor-master), eenzelfde systeem voor studiepunten (ECTS) en een gezamenlijk opleidingsniveau.
- en de HBO kernkwalificaties: dit is een “lijst van normen” waarbij 10 kernkwalificaties die in een HBO opleiding horen te zitten in de opleiding verwerkt moeten worden. In bijlage 1⁷ wordt een uitgebreid overzicht hiervan getoond.

⁶ Zie noot 2: Cahier 5 HvA Amsterdam, pag. 39.

⁷ Zie noot 4: Cahier 5 HvA Amsterdam, 17-23.

- Het niveau van de doelen van een opleiding;

Zoals ook in het PLATO rapport rondom Medische en Psychosociale Basiskennis is te zien, wordt het niveau van een Hbo-opleiding ook bepaald door het samenhangende niveau van doelstellingen. Hiervoor worden in de opleidingen de zogeheten taxonomie van Bloom of Romiszowski⁸ gebruikt.

3.3 HBO- niveau vastleggen in de opleiding

In onderstaand (voorbeeld-)schema wordt aangegeven hoe het niveau van een HBO-opleiding voor de verschillende onderdelen in 1 schema zichtbaar kan worden gemaakt. Een HBO beroepsopleiding is namelijk een samenhangend geheel van het niveau van de opleiding, de kernkwalificaties en het niveau van de doelstellingen.

Bachelor HBO-opleiding	Niveau 1					
Kernkwalificaties	Concrete doelstellingen en niveau (Bloom)	ECTS	Lessen	Inhoud	Werkvormen	Toetsing
1 en verder.....						
7. Methodisch en reflectief denken en handelen						VAK toets Gesprek
8. Sociale en communicatieve bekwaamheid	9.1 t/m. 9.5		11, 23, 25	Gesprekstechniek Enquiere, Metamodel 'Rapport' maken Communicatie met 't reguliere medische circuit		Uitwerken Eindopdracht
9. Basiskwalificering....						
						Enz....

4. Conclusies

In het regulier HBO onderwijs worden bovenstaande onderdelen gebruikt om de totale zwaarte en dus het niveau van een opleiding te bepalen. Dit moet dus terug te zien zijn bv in de beschrijving (en bv accreditatie) van de opleiding.

Daarnaast wordt in het regulier onderwijs een minimale zwaarte aangegeven in ECTS.

- Bachelor Hbo-opleiding: 240 ECTS
- Master Hbo-opleiding: vanaf 60 ECTS
- Daarnaast bestaan er zogenaamde "associate degree" HBO opleidingen van 120 ECTS
 - *Om toch enigszins vergelijkbaar te werken als in het regulier onderwijs zou het belangrijk zijn de norm (minimaal 160 ECTS) voor een beroepsbeoefenaar voor met name de basisopleiding (beginnende beroepsbeoefenaar) aan te houden. Er zijn conform de "associate degree" ontwikkeling ook situaties van 120 ECTS mogelijk. Aangezien hier voor de studenten sprake is van Volwassenonderwijs (VAVO) kan ervan worden uitgegaan dat zij in voorgaande studies en ervaring*

⁸ Zie hiervoor bv het Toetsingskader van de SNRO onder punt 4.

een deel van de generieke competenties al hebben opgedaan (anders dan bij de studenten van het reguliere onderwijs).

- *Uitgaande van de puntenvaststelling uit het regulier onderwijs en de definitie van een opleiding als een samenhangend geheel van beroepskennis, -vaardigheden en -houdingen die leidt tot een zelfstandige uitvoering van een beroep op beginnend (bachelor) of verdiept (master) niveau, mag geconcludeerd worden dat “stapeling” van samenhangende delen (bv modules) kan plaatsvinden mits deze in samenhang met de uiteindelijke beroepsuitoefening staan. Dat geldt ook voor de eventuele relevante vooropleiding.*
- *In het regulier onderwijs worden o.a. in verband met de studiefinanciering eisen aan het aantal te studeren uren per jaar gesteld. Er is geen noodzaak om dat in de CAM sector ook te doen: de opleidingen zijn vrijwel altijd in deeltijd en zijn voor de studenten flexibel in te vullen. Het gaat uiteindelijk om de afronding en hoeveelheid punten en niet om de uren die per jaar gedaan zijn!*
- *Per beroepsbeoefenaar is er een basisprofiel waarin aangegeven wordt hoe de ECTS zijn opgebouwd en waar deze zijn gevolgd.*
- *Het niveau van de basisopleiding wordt bepaald via de opbouw onder 3.*
- *In een register worden alle basisopleidingen verdeeld in bachelor en masterniveau vastgelegd. Daarnaast worden alle post-hbo en andere relevante bij- en nascholingen aangegeven (van meer dan 15 ECTS) in dat register (eventueel verdeeld per Cam sector “kamer”)*

Bijlage 1: De 10 HBO kernkwalificaties⁹

De tien hbo-kernkwalificaties zijn:

- I Brede professionalisering
- II Multidisciplinaire integratie
- III Toepassing van de wetenschap
- IV Transfer en brede inzetbaarheid
- V Creativiteit in complexiteit in handelen
- VI Probleemgericht werken
- VII Methodisch en reflectief denken en handelen
- VIII Sociaal-communicatieve bekwaamheid
- IX Basiskwalificering voor managementfuncties
- X Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid

Uitwerking van de hbo-kernkwalificaties

Hieronder bespreken we de tien kernkwalificaties van het hbo en doen we suggesties voor de wijze waarop een opleiding de kwalificaties in een curriculum kan verwerken.

Vervolgens geven we bij iedere kwalificatie enkele tips voor het aantoonbaar maken van het hbo-niveau (de bewijsvoering)

Let op : Voor alle tien de onderstaande kwalificaties van het hbo geldt, dat de inhoud van het niveau van toetsen en beoordelen het beste bewijs leveren voor het prestatieniveau van studenten!

Met name in de afstudeerproducten van studenten zal het eindniveau van de opleiding het meest in het oog springen.

I Brede professionalisering

De student wordt aantoonbaar toegerust met actuele kennis die aansluit bij recente (wetenschappelijke) kennis, inzichten, concepten en onderzoeksresultaten, alsmede aan de in het beroepsprofiel geschetste (internationale) ontwikkelingen in het beroepenveld, teneinde zich te kwalificeren voor :

- *het zelfstandig kunnen uitvoeren van de taken van een beginnend beroepsbeoefenaar;*
- *het functioneren binnen een arbeidsorganisatie;*

de verdere professionalisering van de eigen beroepsuitoefening c.q. het beroep.

Het werkveld heeft verschillende wensen ten aanzien van het type professional dat wordt opgeleid. Grote instellingen vragen veelal om breed opgeleide professionals, die zich tijdens het werk verder specialiseren. Het midden- en kleinbedrijf heeft liever volledig toegeruste beroepskrachten, die meteen aan de slag kunnen. Een hbo-opleiding moet omgaan met de spanning en laten zien dat zij op beide perspectieven inspeelt.

Bij brede professionalisering hoort ook de aandacht voor het internationale perspectief, studenten worden zowel voorbereid op de nationale als internationale arbeidsmarkt.

Tips voor de bewijsvoering

- Omschrijf de kennisbasis en maak daarmee zichtbaar wat de kern van het beroep is waarvoor wordt opgeleid.
- Geef een overzicht van kritische beroepssituaties waaruit de breedte van het beroep blijkt.
- Besteed aandacht aan ontwikkelingen die in het beroep actueel zijn en leg deze activiteiten vast.
- Breng studenten (regelmatig) in contact met de beroepspraktijk- in verschillende soorten werk-

⁹ HVA beleidsplan Onderwijskwaliteit 2013

velden. Het is belangrijk dat studenten in verschillende typen organisaties werkervaring opdoen om het beroep in de breedte te leren kennen.

- Hanteer een stage-nota, waarin een niveau-indeling van de stages is verantwoord en waarin kwaliteitscriteria voor praktijk-leerplekken zijn opgenomen. Zo maakt u duidelijk wat van studenten mag worden verwacht die in een bepaalde leerfase op een bepaalde werkplek gaan functioneren. In juni 2006 publiceerde de HBO-raad een "herziene beroepscode" waarin verschillende praktijkarrangementen staan die als voorbeeld kunnen dienen."
- Publiceer een lijst van alle voorgeschreven en geadviseerde literatuur en digitale informatiebronnen die in de opleiding worden gebruikt. Maak hierin ook de internationale dimensie zichtbaar.
- Voer een HRM-beleid dat voorziet in het actueel houden van de kennis van docenten over de actuele ontwikkelingen in het beroepenveld.

II Multidisciplinaire integratie

De integratie van kennis, inzichten, houdingen e vaardigheden (van verschillende vakinhoudelijke disciplines) vanuit het perspectief van het beroepsmatig handelen.

Hbo'ers werken in veel gevallen in multidisciplinaire teams en in functies met een multidisciplinair karakter. In rap tempo ontstaan nieuwe functies op het snijvlak van bestaande beroepen. Dit brengt met zich mee dat hbo'ers de "taal" van de verschillende vakinhoudelijke disciplines moeten kunnen verstaan om een bijdrage te kunnen leveren aan nieuwe ontwikkelingen. Ook multidisciplinaire samenwerking behoort tot deze kernkwalificatie.

Tips voor de bewijsvoering

- Leg studenten vraagstukken voor (waar zij aan kunnen werken) met een aantoonbaar multidisciplinair karakter. Een mogelijkheid is om in projectopdrachten en casuïstiek beroepsvraagstukken te gebruiken die studenten alleen kunnen oplossen door over de grenzen van het beroep of domein heen te kijken.
- Stel bij afstudeeropdrachten als eis dat studenten de relatie met aangrenzende disciplines aangeven, bijvoorbeeld door te beginnen met een omgevingsanalyse.
- Neem in de literatuurlijst -naast literatuur van "beroepseigen" auteurs - ook relevant materiaal op van verwante disciplines.
- Laat studenten ook feitelijk in multidisciplinaire teams samenwerken aan (project)opdrachten. Belangrijk aandachtspunt hierbij is het op waarde (leren) schatten van de bijdrage van anderen. Dit kan gebeuren binnen een domein (bijvoorbeeld ergotherapie) maar ook tussen domeinen (bijvoorbeeld sociaal werk en interactieve media), of tussen wo en hbo (bijvoorbeeld hbo-bachelor en wo bachelor informatica).
- Zorg voor een minoraanbod, waar studenten uit verschillende disciplines aan (kunnen) deelnemen.
- Zorg voor stages waarin studenten kunnen kennismaken met een collega-professionals van verwante disciplines.
- Gebruik de mate waarin studenten kunnen (leren) werken in een multidisciplinaire context als beoordelingscriterium bij het verwerven van stageplaatsen.
- Ontwikkel stage criteria voor de mate van multidisciplinaire integratie en beoordeel daar ook op.
- Train studenten in het multidisciplinair werken.

III Toepassing van de wetenschap

De toepassing van beschikbare relevante (wetenschappelijke) inzichten, theorieën concepten en onderzoekresultaten bij vraagstukken waar afgestudeerden in hun beroepsuitoefening mee geconfronteerd worden.

Alle hbo-opleidingen leiden studenten op tot potentiële onderzoekers op hbo-niveau. Dit betekent dat zij van het eerste tot het laatste jaar aandacht moeten besteden aan het formuleren van onderzoeksvragen, methoden voor "problem finding" en "problemsolving", onderzoekstheorieën en vaardigheden en het doen van onderzoek.

Zij leren studenten kritisch te lezen en gebruik te maken van de wetenschappelijke kennis en inzichten die voor het beroepsdomein beschikbaar zijn. Hiervoor is het nodig dat hun docenten beschikken over een eigen wetenschappelijke oriëntatie. Is die onvoldoende aanwezig of niet actueel genoeg, dan is scholing op zijn plaats.

Tips voor de bewijsvoering

- Werk de toepassing van de wetenschap uit in het leerplan. Geef aan wat de visie van de wetenschap op en de betekenis van de wetenschap voor het beroepsdomein is. maak dit zichtbaar in een leerlijn 'onderzoek' en in de opbouw van projecten.
- Besteed in alle onderwijsonderdelen aandacht aan de verantwoording van uitspraken die gedaan worden. Leer studenten argumenten hanteren op basis van het best beschikbare onderwijs. Zorg dat bronnen correct worden vermeld in alle schriftelijke documenten die docenten en studenten publiceren. Formuleer hiervoor kwaliteitseisen en controleer de toepassing.
- Laat uit de curriculum vitae en portfolio van de leden van het docententeam blijken dat het team op voldoende (wetenschappelijk) niveau is.
- Voer een HRM -beleid at voorziet in het op peil houden van de wetenschappelijke oriëntatie van het docententeam.

IV Transfer en brede inzetbaarheid

De toepassing van kennis, inzichten en vaardigheden in verschillende beroepssituaties.

Transfer en brede inzetbaarheid liggen in het verlengde van brede professionalisering (zie kernkwalificatie I). Breed opgeleide studenten zijn niet alleen generalisten; zij zijn ook in staat om zich - op basis van een scala van opgedane ervaringen- snel te oriënteren op nieuwe situaties. Zij kunnen de eerder opgedane kennis, inzichten en vaardigheden toepassen in onbekende contexten en bij nieuwe problemen.

Tips voor de bewijsvoering

- Zorg ervoor dat de kritische beroepssituaties waarin studenten hun handelen demonstreren op verschillende momenten en in verschillende beroepscontexten in de studie terugkomen.
- Laat studenten tijdens hun opleiding een (grote) verscheidenheid aan opdrachten uitvoeren. Stel in projecten veel verschillende contexten (het MKB en grote organisaties), beroepsrollen en casuïstiek aan de orde, waarbij studenten leren om op basis van algemene opvattingen en theorieën specifieke probleemstellingen te analyseren en oplossingsstrategieën te bepalen. (deductie)
- Stel studenten in staat competenties te demonstreren in verschillende uiteenlopende contexten. Denk bijvoorbeeld aan het adequaat toepassen van regels voor de probleemoplossing - in een veilige leeromgeving (zoals in een stage opdracht en met behulp van een begeleider), of juist geheel zelfstandig (zoals in een eindopdracht).
- Stimuleer studenten om naar (basis) patronen te zoeken en deze te (h)erkennen.
- Leer studenten systematisch te reflecteren op studie- of praktijkervaringen. Laat hen inzicht verwerven in hun eigen leer- en werkstijl, zodat zij zich in bepaalde beroepssituaties bewust kunnen 'positioneren' en hun eigen sterkten en zwakten professioneel kunnen hanteren.

V Creativiteit en complexiteit in handelen

Vraagstukken in de beroepspraktijk, waarvan het probleem op voorhand niet duidelijk is omschreven en waarop de standaardprocedure niet van toepassing zijn.

Hbo' ers zijn tot complexere handelingen in staat dan mbo' ers. Van hbo' ers mag worden verwacht dat zij het speelveld snel overzien, strategisch kunnen handelen en meerdere contexten tegelijkertijd kunnen doorzien en met elkaar in verband kunnen brengen. Daarnaast beschikken zij over de nodige creativiteit om verassende en onverwachte, maar wel doordachte oplossingen te bedenken.

Tips voor de bewijsvoering

- Geef studenten opdrachten waarvoor verschillende oplossingen bestaan. Laat studenten elkaars oplossingen bespreken en beoordeel de kracht van de argumentatie.
- Bied studenten ontwerpmethoden en kennis- en reflectiemethodieken (out-of-the-box) aan voor het leren ontwikkelen van onorthodoxe oplossingen en laat hen daarmee oefenen.
- Vraag studenten een plan van aanpak te maken voor bijvoorbeeld de stage, waarbij zij rekening houden met de kansen en mogelijkheden van de stage omgeving.
- Schrijf een prijsvraag uit voor een nog niet bestaand product (niche in de markt) .

VI Probleemgericht werken.

Het zelfstandig definiëren en analyseren van complexe probleemsituaties in de beroepspraktijk op basis van relevante kennis en (theoretische) inzichten, het ontwikkelen en toepassen van zinvolle (nieuwe) oplossingsstrategieën en het beoordelen van de effectiviteit hiervan.

De meeste HVA -curricula zijn gebaseerd op casuïstiek en een of andere vorm van probleem-oplossend leren. Studenten kunnen zich zo voorbereiden op een beroepspraktijk, waar in zij allerlei problemen (zullen) moeten oplossen. Zij leren de vraag duidelijk te articuleren en een goede probleemanalyse te maken. Meestal zijn daarbij meerdere goede oplossingen mogelijk. Alle opleidingen formuleren hun eigen visie op de manier waarop studenten zich hierin bekwamen. Er zijn opleidingen die de projectopdrachten in de eerste twee jaar zodanig ontwerpen dat studenten kunnen experimenteren met steeds complexere probleemsituaties uit de beroepspraktijk.

Tips voor de bewijsvoering

- Maak een adequaat overzicht van complexe probleemsituaties waarin studenten gedurende hun opleiding werken.
- Laat studenten de door hen gevonden probleemdefinitie bespreken met opleidings- en werkveldvertegenwoordigers.
- Laat opdrachtgevers uit het werkveld de effectiviteit van de prestaties van studenten expliciet beoordelen. Organiseer dit!
- Laat studenten in praktijkprojecten planmatig werken aan het identificeren, analyseren en oplossen van problemen.
- Stel methoden van projectmatig en probleemgericht denken en doen expliciet aan de orde.
- Laat studenten met name in het derde en vierde studiejaar 'echte' praktijkproblemen aanpakken.
- Betrek vertegenwoordigers uit de praktijk bij het onderwijs. Zij geven studenten directe feedback, zowel tijdens als na het werk, waardoor deze hun strategieën leren ijken.
- Investeer in de ontwerpqualiteiten van (docenten) teams. Het is een bijzonder lastige klus om een goede probleemstelling te maken en te zorgen voor een goede opbouw in een reeks van probleemstellingen, terwijl dit tegelijkertijd van heel groot belang is!

VII Methodisch en reflectief denken en handelen

Het stellen van realistische doelen, het plannen c.q. planmatig aanpakken van werkzaamheden en het reflecteren op het (beroepsmatig) handelen op basis van het verzamelen en analyseren van relevante informatie.

Deze kernkwalificatie is vergelijkbaar met een van de HvA-brede pijlers van competentiegericht leren en opleiden namelijk 'Reflectieve en onderzoeksmatige activiteiten zijn onderdeel van het curriculum'.

Opleidingen kunnen de kernkwalificatie 'Methodisch en reflectief denken en handelen' in hun curriculum verwerken door reflectie in alle onderdelen van de opleiding (wetenschappelijke) concepten, modellen, waarden en normen. Reflectie is niet een aparte discipline, maar kan in alle onderwijsonderdelen aan de orde zijn. Het is verstandig om verschillende niveaus van reflecties te onderscheiden, namelijk:

1. Op zichzelf - en de persoonlijke (studie) loopbaanontwikkeling. Dit niveau komt vooral aan de orde in de studieloopbaanbegeleiding. Het portfolio is hierbij belangrijk bewijsmateriaal.
2. Op de methode. Hierbij gaat het erom dat studenten (leren) reflecteren op hun eigen handelwijze, met behulp van methoden en technieken die in een bepaalde beroepspraktijk ontwikkeld zijn. Ze moeten laten zien dat ze goed op de hoogte zijn van 'the state of the art' van de beroepsgroep en deze kennis kunnen gebruiken in hun professioneel handelen.
3. Op de maatschappij. Hierbij gaat het erom dat studenten leren nadenken over de gevolgen van hun handelen, over hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en betrokkenheid (beroepsethiek cultuurfilosofie).

Zie ook de site : www.reflectietools.nl

Tips voor de bewijsvoering

- Ga na wat methodisch handelen in het werkveld inhoudt; leg de kernaspecten daarvan vast en verwerk deze zorgvuldig in het curriculum.
- Besteed aantoonbare aandacht aan filosofische en ethische vraagstukken in het curriculum.
- Laat studenten reflecteren op de eigen leerroute en een portfolio samenstellen waarin zowel de reflectie op zichzelf, de methode als de maatschappij zichtbaar zijn.
- Geef opdrachten aan studenten waarin van hen verlangd wordt om met werkveldvertegenwoordigers het gesprek aan te gaan over de dilemma's in de beroepsuitoefening en daarop te reflecteren.
- Organiseer een discussie onder studenten over de implicaties van bepaalde maatschappelijke of politieke ontwikkelingen.

VIII Sociaal-communicatieve bekwaamheid

Het communiceren en samenwerken met anderen in een multiculturele ,internationale en/of multidisciplinaire omgeving en het voldoen aan de eisen die het participeren in een arbeidsorganisatie stelt.

Van afgestudeerden van de HvA mag worden verwacht dat zij de taal van de beroepsgroep spreken. Bovendien is het belangrijk dat zij zich kunnen verhouden tot de waarden en normen die in hun beroepsgroep en arbeidsomgeving gelden. Zij zullen zich als beroepskracht en als hbo-afgestudeerde moeten kunnen positioneren en presenteren. Belangrijke elementen daarin zijn : samenwerken, goede communicatieve vaardigheden, effectief handelen. Effectieve communicatie afgestemd op de organisatie en doelgroep van de hbo' er voor werkt, is een voorwaarde voor succes.

Tips voor de bewijsvoering

- Maak duidelijk in welke studieonderdelen aandacht wordt besteed aan het trainen van studenten in schriftelijke en mondelinge communicatie.
- Laat studenten in groepen (samen)werken aan opdrachten. Ter ondersteuning kunnen zij trainingen gespreksvoering, communicatieve vaardigheden en/of groepsdynamica volgen. Zo leren zij communicatieproblemen te identificeren en op te lossen.
- Formuleer leeractiviteiten in de context van de multiculturele samenleving en in internationale contexten. Amsterdam biedt HvA-studenten in dit opzicht een rijke leeromgeving.

- Voer een actief stage- en werkplekbeleid. Studenten komen op stage- en werkplekken in aanraking met (socialisatieprocessen op) de werkvloer. Dat draagt in belangrijke mate bij aan hun professionalisering.

IX Basiskwalificering voor managementfuncties

Het uitvoeren van eenvoudige leidinggevende en managementtaken.

Startbekwame hbo'ers komen doorgaans niet onmiddellijk in managementfuncties terecht. Toch wordt van hen verwacht dat zij in staat zijn leiding te geven aan projecten, afdelingen of organisaties. En dat veronderstelt dat zij inzicht hebben in werkprocessen, begrijpen wat leiding wel of niet inhoudt en weten wat hun eigen sterke en zwakke punten op dit terrein zijn.

Tips voor de bewijsvoering

- Bied studenten de mogelijkheid om in (gesimuleerde) opdrachten een leidinggevende rol te kiezen.
- Besteed bij het verlenen van opdrachten expliciet aandacht aan het vraagstuk van de verdeling van menskracht en middelen.
- Leer studenten elkaar aanspreken op het goed of onvoldoende uitvoeren van bepaalde taken.
- Stimuleer studenten om deel te nemen aan medezeggenschapsraden en organen op het gebied van de kwaliteitszorg (zoals opleidingscommissies).
- Geef studenten in afstudeeropdrachten een grote mate van individuele verantwoordelijkheid voor de goede procesvoortgang, goede communicatie met de opdrachtgever en het behalen van resultaatafspraken.
- Bied basiskennis aan op het terrein van de organisatiekunde.
- Laat studenten reflecteren op hun eigen aandeel in werkprocessen en op hun handelwijze in situaties waarin zij leiding krijgen of geven.

X Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid

Begrip en betrokkenheid met betrekking tot ethische, normatieve en maatschappelijke vragen samenhangend met de toepassing van kennis en de (toekomstige) beroepspraktijk zijn ontwikkeld.

In het beleidsplan HvA 2006-2010 staat hierover:

De HvA draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving. De studentenpopulatie van de HvA vormt een kleurrijke verzameling van, jonge en oude, vrouwen en mannen.

In de HvA worden studenten uitgenodigd om samen te leren en samen te 'leven'. Zij worden aangesproken als verantwoordelijke deelnemers van de 'samenleving-in het-klein' en van hen wordt gevraagd hieraan een actieve bijdrage te leveren. Politiek-maatschappelijke onderwerpen en actualiteiten zijn in alle opleidingen onderwerp van bespreking en discussie. Zo bereidt de hogeschool studenten voor op hun rol als verantwoorde burgers in de Nederlandse samenleving.

Een opleiding voldoet aan deze kernkwalificatie door het onderwerp 'maatschappelijke verantwoordelijkheid' expliciet in haar eigen onderwijsorganisatie en curriculum te verwerken. Het gaat erom dat studenten (in toenemende mate) vertrouwd raken met maatschappelijke en ethische dilemma's, die in hun toekomstige beroep een rol (kunnen) spelen. Project- en stageopdrachten- en studieonderdelen waarin hierop gereflecteerd wordt- bieden hiervoor een goede gelegenheid. Daarnaast kunnen opleidingen de buitenwereld 'binnenhalen' door (bijvoorbeeld) thema- en discussiebijeenkomsten met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties trendwatchers of politici te organiseren.